

BIULETYN

Centrum Badawczo-Edukacyjnego
Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie

www.centrumkonserwacji.pl

styczeń 2010

nr 1

Szanowni Czytelnicy!

Przedstawiamy Państwu pierwszy numer Biuletynu Centrum Badawczo-Edukacyjnego Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie.

Pomysł realizacji tego typu wydawnictwa zrodził się z chęci bieżącego informowania Państwa na temat działań, jakie podejmuje Centrum, zarówno w zakresie organizacji szkoleń i konferencji, jak i prac konserwatorsko-badawczych.

W Biuletynie będziemy zamieszczać również wybrane informacje o wydarzeniach związanych z konserwacją zabytków w Polsce, a także mniej lub bardziej znane ciekawostki z tej dziedziny.

Zapraszamy do lektury!

W numerze:

Z życia Centrum

O projekcie RESELTAM.....str.1

Konserwacja ołtarza głównego kościoła w Kępnicy.....str.2

Konserwacja zabytków w Polsce

Wiadomości zebrane na podstawie Internetowego Serwisu PAP Nauka w Polsce

www.naukawpolsce.pap.pl str.3

Konserwatorskie zdjęcie miesiąca

Reflektogram obrazu z ołtarza kościoła w Kępnicy.....str.4

Z życia Centrum

O projekcie RESELTAM

RESELTAM to międzynarodowy projekt, rozpoczęty w listopadzie 2007 roku, mający na celu opracowanie opartego na e-learningu modułu edukacyjnego dla pracowników sektora konserwacji zabytków w celu ich przeszkolenia zawodowego zgodnie z europejskimi standardami jakości. Centrum Badawczo-Edukacyjne Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie od początku zaangażowało się w to przedsięwzięcie.

W październiku 2009 roku, podczas targów we Florencji, miała miejsce konferencja podsumowująca projekt.

W ciągu dwóch lat partnerzy z Turcji, Włoch, Francji, Niemiec, Szwajcarii oraz Polski stworzyli platformę internetową, dzięki której możliwe jest kształcenie i dokształcanie rzemieślników, pracowników, studentów oraz wszystkie inne osoby związane z sektorem konserwacji i restauracji zabytków.

System e-learningowy, będący całościowym kursem opartym o e-booki, testy oraz elementy multimedialne, został podzielony tematycznie na cztery główne moduły obejmujące informacje z zakresu konserwacji: drewna,

metal, kamienia i budownictwa. Każdy z modułów opracowany został przez instytucje, które w sposób profesjonalny zajmują się ochroną dóbr kultury i dziedzictwa kulturowego. Na wszystkich etapach realizacji programu, cała zawartość modułów była wielokrotnie testowana po to, by końcowy produkt był w przyszłości wartościową pomocą w dydaktyce.

Wszyscy zainteresowani mogą sprawdzić jak wygląda i działa system, odwiedzając stronę www.reseltam.eu.

Studenci PWSZ w Nysie biorący udział w fazie testowej projektu RESELTAM

Konserwacja ołtarza głównego kościoła w Kępnicy

Centrum Badawczo-Edukacyjne Konserwacji Zabytków PWSZ zakończyło realizację prac konserwatorskich i restauratorskich przy ołtarzu głównym w kościele p.w. Wniebowzięcia NMP w Kępnicy. Prace prowadzone były od początku kwietnia 2009 roku a montaż końcowy wykonano 7 listopada.

Fot. 1: Ołtarz przed konserwacją ze zdemontowanymi uszakami

Ołtarz został wykonany w XVIII wieku prawdopodobnie przez lokalny warsztat śląski. Od tego czasu przechodził kilka reperacji. Nie wpłynęły one na powstrzymanie destrukcji ołtarza, powodowanej w głównej mierze przez larwy owadów, ale jedynie kamuflowały coraz gorszy stan zachowania. Wcześniejsze ingerencje polegały bowiem na przemalowywaniu ołtarza, a uwieńczeniem tego procederu było

nałożenie na architekturę ołtarza beżowej warstwy „lamperyjnej” oraz zielonkawego złotolu w partiach złoconych. Pojawiające się już w tym czasie duże ubytki w elementach snycerskich zasłaniano naklejonym nad ubytkiem płótnem, usztywnionym grubą warstwą gęstego złotolu. W końcu w trakcie remontu kościoła zaistniała potrzeba zdemontowania bocznych uszaków, które rozpadały się w rękach, wobec czego po remoncie już nie powróciły na swoje miejsce.

Był to moment krytyczny dla przyszłości ołtarza. Do pracowni zwieziono elementy trzymające się jedynie na zaprawach lub siłą przyzwyczajenia. Spowodowało to konieczność usunięcia od odwrocia elementów dużych ilości spróchniałego drewna, przesycańca pozostałego,

Fot. 2: Stan zachowania powierzchni złoconych elementów po usunięciu złotolu

spełniającego jeszcze funkcje mechaniczne podłoża i wreszcie uzupełnienia kitami epoksydowymi powstałych ubytków.

Największe i najcięższe ornamenty wzmocniono dodatkowo od odwrocia wyciętą w ażury sklejką.

Następnie rozpoczęto usuwanie kilku warstw przemalowań odsłaniając tym samym oryginalną ciemnoczerwoną marmoryzację architektury. Stan jej zachowania wymagał żmudnych uzupełnień zarówno warstw zaprawy jak i polichromii.

GORZEJ przedstawiała się sytuacja z elementami złoconymi. Zaprawy były bardzo spękane i odspojone, prawdopodobnie na skutek dużych wahań wilgotności, co powodowało ich okresowe pęcznienie i wysychanie. Zdecydowano się je usunąć, wobec czego wszystkie elementy należało powtórnie pokryć kilkoma warstwami zaprawy i ponownie wyszlifować. Tak przygotowaną powierzchnię pokrywano specjalną gliną zmieszaną z klejem (pulment) i złocono złotem i srebrem w płatkach.

Fot. 3: Rozdarcie płótna głównego obrazu po oczyszczeniu i wyprostowaniu deformacji.

Sporo kłopotów nastęrczał obraz główny, który w dolnej części miał duże rozdarcie. Było ono podklejone niedbale od odwrocia na sztywny kłajster skrobiowy, który charakteryzuje się dużym skurczem w trakcie wysychania, co doprowadziło do powstania deformacji. Bywają one dość trudne do likwidacji, a płótno obrazu ma tendencje do zapamiętywania załamań i deformacji. To wszystko spowodowało konieczność przeprowadzenia zabiegu dublażu, czyli podklejenia na drugie płótno.

Dzięki żmudnej pracy ołtarz udało się uratować, a rekonstrukcja złoconych powierzchni oraz odsłonięcie oryginalnych marmoryzacji przywróciła mu pierwotny blask i wrażenie bogactwa.

Fot. 4: Ołtarz po konserwacji.

Powrót cementu romańskiego

Cement romański był powszechnie stosowany do dekoracji elewacji budynków w XIX i na początku XX wieku. Po zakończeniu I wojny światowej używany był sporadycznie, a z czasem znajomość technologii jego produkcji i budowlanych technik wykonawczych uległa zapomnieniu.

Od 2003 r., w ramach Projektów Badawczych Komisji Europejskiej *ROCEM*, a później *ROCARE* trwały prace mające na celu ponowne wprowadzenie na rynek konserwatorski wysokiej jakości materiałów opartych na cemencie romańskim. Na podstawie wyników niniejszych projektów, na Oddziale Mineralnych Materiałów Budowlanych w Krakowie opracowano „Technologię produkcji cementu romańskiego w piecu obrotowym”, której autorami są: dr inż. Henryk Szeląg, dr inż. Albin Garbacik, dr Grzegorz Adamski oraz Andrzej Ronduda. Za swój wynalazek otrzymali już liczne nagrody, zarówno krajowe, jak i międzynarodowe.

Stworzona technologia umożliwia wyprodukowanie materiału, który jest w pełni kompatybilny z substancją historyczną, a jego zastosowanie nie wprowadza dodatkowych zagrożeń w odnawianych fasadach. Ponadto produkcja cementu romańskiego w piecu obrotowym wiąże się z niską emisją CO₂, a co za tym idzie niższą uciążliwością środowiskową w porównaniu do technologii produkcji cementu portlandzkiego. Zdaniem specjalistów, będzie to doskonały produkt do konserwacji i renowacji zabytków.

Najstarszy kościół szachulcowy konserwowany

Prace konserwatorskie przy uznawanym za najstarszy w Polsce kościele szachulcowym w Gnojewie (Pomorskie) rozpoczęły się 18 listopada 2009r. Licząca prawie 700 lat świątynia wymaga natychmiastowego remontu - w pierwszym rzędzie naprawy konstrukcji dachowej.

Jak poinformował PAP Tomasz Korzeniowski, prezes gdańskiego oddziału Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, rozpoczęte prace będą prowadzone ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, które właśnie przeznaczyło na ratowanie świątyni 700 tys. zł.

Pieniądze te zostaną wydane na najpilniejsze prace, w tym wzmocnienie ścian oraz więźby dachowej i belek stropowych a także uzupełnienie brakujących elementów muru szachulcowego (konstrukcja drewniana wypełniona mieszaniną gliny z trocinami, wiórami itp.).

Na rok 2010 Towarzystwo, które przejęło opiekę nad świątynią na najbliższych dziesięć lat, planuje dalsze prace przy obiekcie, w tym przykrycie dachu dachówką i konserwację malowideł znajdujących się na drewnianym stropie świątyni.

Według ustaleń historyków, budowę kościoła pw. Św. Apostołów Szymona i Judy Tadeusza w Gnojnie rozpoczęto najprawdopodobniej w 1323 roku.

Konserwacja zabytków na tropie zagadek historii

25 listopada 2009 roku w Kinoteatrze "Rialto" w Katowicach odbyła się konferencja naukowa pt. „Konserwacja zabytków na tropie zagadek historii” zorganizowana przez Śląskie Centrum Dziedzictwa Kulturowego w Katowicach oraz Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Konferencja była okazją nie tylko do podsumowania odkryć konserwatorskich i renowacji przeprowadzonych w ostatnich latach na obszarze województwa śląskiego, ale także do spotkania środowiska naukowego i konserwatorskiego. Pięć bogato ilustrowanych referatów z uwagą wysłuchało około 150 słuchaczy.

Szef Śląskiego Centrum Dziedzictwa Kulturalnego Jacek Owczarek mówił m.in. o problemach związanych z pracą konserwatora zabytków, opowiadał o różnych źródłach odkryć oraz o metodach i okolicznościach poszukiwań, a także przedstawił własną subiektywną listę najważniejszych niedawnych odkryć w woj. śląskim. Jak podkreślił, zdumiewających odkryć można dokonywać w najbliższym otoczeniu, wśród budynków i przedmiotów, odkrywając ich przeszłość lub choćby dawny wygląd.

www.zabytek.pl

Od 1 grudnia 2009 działa nowy serwis Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków (KOBiDZ) - www.zabytek.pl. Portal zastąpił dotychczasową stronę internetową Ośrodka, znacząco rozszerzając jej zakres tematyczny i przedstawiając informacje o dziedzictwie kulturowym Polski w nowej, atrakcyjnej i bardziej przejrzystej formie.

Jak informuje zespół KOBiDZ tworzący portal, głównym celem serwisu - dostępnego także pod adresem www.kobidz.pl - jest kompleksowa prezentacja zarówno zasobów dziedzictwa kulturowego w Polsce, jak i obowiązujących zasad jego ochrony oraz opieki. Nowa witryna ma też m.in. popularyzować ideę ochrony zabytków.

Serwis jest podzielony na cztery działy: "Zabytki w Polsce", "Ochrona i konserwacja zabytków", "Edukacja i promocja dziedzictwa" oraz "Dziedzictwo w regionach".

Na stronie można również znaleźć informacje o celach KOBiDZ, realizowanej strategii, najważniejszych projektach oraz wiadomości z zakresu organizacji.

Twórcy serwisu zapowiadają, że będzie on systematycznie rozbudowywany i uzupełniany. W najbliższym czasie uruchomiony zostanie także elektroniczny biuletyn.

REMO 2009

W dniach 2-4 grudnia w Kotlinie Jeleniogórskiej, w Pałacu „Wojanów”, odbyła się XIII Konferencja Naukowo-Techniczna REMO 2009 Naprawa, Konserwacja i Wzmacnianie Obiektów Wzniesionych Metodami Tradycyjnymi i Obiektów Zabytkowych. Zgromadziła ona

naukowców, inżynierów, konstruktorów, architektów, konserwatorów oraz chemików, prezentujących badania, teorie oraz osiągnięcia konserwatorskie.

W trakcie konferencji odbyły się m.in. sesja: „Zastosowanie nauk przyrodniczych w konserwacji i zachowaniu dziedzictwa kulturowego” oraz „HDS 2009 – laserowe skanowanie 3D w technologii Leica HDS”, której głównym celem była wymiana doświadczeń pomiędzy użytkownikami technologii skanowania HDS na polu różnych zastosowań: archeologii, architektury, konserwacji zabytków i techniki, budownictwa oraz innych dziedzin.

Analiza Chemiczna w Ochronie Zabytków

Metodom analizy chemicznej w badaniu i konserwacji obiektów zabytkowych poświęcona była konferencja, która odbyła się 10 i 11 grudnia w Warszawie. Spotkanie zorganizował Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego i Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie.

Symposium organizowane jest od 1999 roku. Tematyka obejmuje szeroki zakres zagadnień związanych z wykorzystaniem nowoczesnych metod analitycznych w badaniu różnorodnych obiektów zabytkowych oraz w opracowywaniu skutecznych metod konserwatorskich.

Wystąpienia podzielono na dwie sesje tematyczne: zastosowanie metod analitycznych w badaniach kryminalistycznych i zastosowanie metod analitycznych w badaniach obiektów zabytkowych. Referaty wygłosiło ponad 20 naukowców z Polski i z zagranicy.

Obwarowania miast

W dniach 28-30 kwietnia 2010 roku na zamku w

Koźuchowie odbędzie się Międzynarodowa Konferencja Naukowa pt. "Obwarowania miast - problematyka ochrony, konserwacji, adaptacji i ekspozycji".

Celem konferencji jest prezentacja problematyki obwarowań miejskich - w kontekście ich ochrony, konserwacji, adaptacji oraz ekspozycji w sylwecie miasta.

Wolontariat w ochronie zabytków

Projekt Freiwilliges Jahr in der Denkmalpflege, Wolontariat w Ochronie Zabytków, jest roczną praktyką zawodową w Niemczech. Młodzi ludzie w wieku 18-26 lat angażują się w dziedzinie ochrony zabytków; oprowadzają wycieczki po muzeum, organizują wystawy, przygotowują materiały informacyjne w zamku, pomagają przy budowie słowiańskiej osady, jak również pracują przy konserwacji zabytków (malarstwo, kamień, metal, drewno).

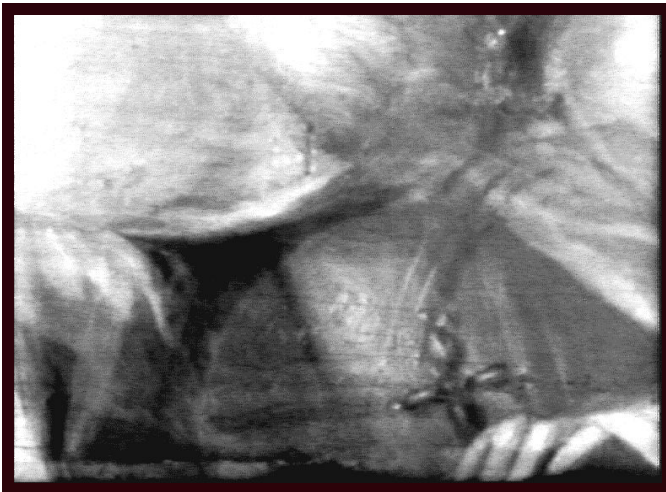
W czasie rocznego Projektu uczestnicy mieszkają w północnych Niemczech, poznają kulturę Niemiec i pogłębiają znajomość języka niemieckiego. Jednocześnie biorą udział w siedmiu tygodniowych seminariach dotyczących ochrony zabytków, które odbywają się na przemian w Polsce i w Niemczech.

Program FJD trwa 12 miesięcy: od 1 września do 31 sierpnia. Uczestnicy Projektu otrzymują comiesięczne wynagrodzenie. Dodatkowo dofinansowywany jest kurs języka niemieckiego.

Warunkiem udziału w Programie jest ukończenie 18-tego i nieprzekroczenie 26-ego roku życia. Kandydaci powinni posługiwać się językiem niemieckim w stopniu komunikatywnym. Rekrutacja trwa od stycznia do czerwca.

Więcej informacji na stronie: www.cpt.org.pl/fjd/index.php

Konserwatorskie zdjęcie miesiąca

Niniejsze zdjęcie jest fragmentem reflektogramu w podczerwieni obrazu wyobrażającego Tróję Św., który znajduje się w zwieńczeniu ołtarza głównego kościoła w Kępnicy.

Na zdjęciu wykonanym w podczerwieni uwidoczniły się zmiany autorskie dokonane w trakcie malowania obrazu: kula na której wspiera się Bóg Ojciec została przesunięta. Reflektogram ukazuje wyraźny kształt kuli wraz z krzyżem oraz zarys palców pierwotnej kompozycji. Poniżej ten sam fragment obrazu w świetle widzialnym.

Centrum Badawczo-Edukacyjne Konserwacji Zabytków PWSZ w Nysie

48-300 Nysa, ul. Obrońców Tobruku 5

tel. 77 409 16 88, fax 77 409 16 81

CentrumKonserwacji@pwsz.nysa.pl